

NOWE MODELE OJCOSTWA

Ks. dr Władysław Kądziołka - UPJPII KRAKÓW

Doktor nauk teologicznych: pedagogika chrześcijańska – Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie. Autor książek: *Pedagogiczna i duszpasterska działalność biskupa Piotra Bednarczyka*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2004; *Rodzina źródłem komunikacji z Bogiem*, Wydawnictwo UNUM, Kraków 2011; *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Wydawnictwo WAM, Kraków 2012, *Historia i Literatura o rodzinie*, Wydawnictwo PETRUS, Kraków 2013; *La transformación de la familia moderna*, PLICARE, Cochabamba 2013, oraz publikacji naukowych, krajowych i zagranicznych w zakresie transformacji rodziny, komunikacji z Bogiem, dialogu wychowawczego, komunikacji interpersonalnej w rodzinie, kultury języka, mediów i rodziny. Zainteresowania badawcze: komunikacja interpersonalna, dialog wychowawczy, personalizm wychowawczy, transformacje rodziny, pedagogika katolicka, człowiek i jego proces kształcenia.

„Ojcem jest ten, kto we mnie zrodził poczucie wartości”

Krzysztof Grzywocz¹

WSTĘP

Pragnienie ojcowskiej miłości² jest głęboko wpisane w serce każdego człowieka, także dorosłego. Potrzebują jej jednak w sposób szczególny dzieci i młodzież w okresie dojrzewania³. Dziecko poszu-

kuje nie tylko ciepłej i serdecznej miłości matki⁴, ale również otwartej, życzliwej i dającej bezpieczeństwo miłości ojca⁵.

Zagadnienie ojcostwa to temat, który obecnie dość często poruszany jest w dyskursie publicznym, naukowym⁶

¹ *Rekolekcje wielkopostne wygłoszone w krakowskiej Beczce w 2008*, <http://biblia.wiara.pl/doc/1085977.Konferencje-Wielkopostne>, dostęp: 17.11.2014.

² Z. Włodowska, *O miłości ojcowskiej*, „Wychowanie na Co Dzień”, 1/2(1994), s. 11–12.

³ Szereg badań przeprowadzonych w ostatnim czasie potwierdziło, że dzieci z wysoko zaangażowanymi w ich opiekę ojcami były bardziej poznawczo i społecznie kompetentne, mniej skłaniały się ku stereotypom płciowym niż te, wychowywane w tradycyjnym modelu. Były także bardziej empatyczne i psychicznie lepiej przystosowane. Ojcostwo jako proces służy przede wszystkim przełamaniu bliskiej diady dziecka z matką i wzmocnieniu autonomii, indywidualizacji oraz niezależnemu i elastycznemu funkcjonowaniu niemowlęcia. Ojcowska miłość jest tak samo ważna jak miłość matki - wpływa na radzenie sobie z osobowościowymi i psychologicznymi problemami u dzieci, nastolatków i młodych dorosłych, włączając takie zagadnienia jak: obraz siebie, poczucie własnej wartości, stabilność emocjonalną i poziom agresji. D. Wernio, *Współczesne ojcostwo - „macierzyństwo”*, <http://www.primopsyche.pl/wspolczesne-ojcostwo-tacierzynstwo-1>, dostęp: 10.11.2014.

⁴ Z. Dąbrowska, *Ojcostwo jako wartość: studium empiryczne*, „Małżeństwo i Rodzina” 4(2003), s. 3–13.

⁵ J. Augustyn, *Przykazania dojrzałego ojcostwa*, <http://adonai.pl/rodzina/?id=3>, dostęp: 13.11.2014.

⁶ W ostatnich latach pojawiło się wiele opracowań zarówno naukowych jak i popularno-naukowych, które uwagę czytelnika kierują na społeczną rolę ojca i jej przemiany. Coraz częściej pisze się o „nowym ojcostwie”, „nowym wzorze ojca”, „tacierzyństwie”, a w szerszych kontekstach także o „nowych mężczyznach” czy wręcz „nowej męskości”. Określenia te wynikają z całkowitej lub

czy medialnym⁷. Jednakże zaznaczyć należy, że w literaturze socjologiczno-psychologicznej, nadal więcej miejsca poświęca się zagadnieniu macierzyństwa aniżeli ojcostwa, co wyraża się w mniejszej liczbie pozycji zwartych oraz artykułów dotyczących omawianego zagadnienia. Ponadto wciąż na gruncie polskim niewiele jest badań dających rzetelną wiedzę o współczesnym – „nowoczesnym” ojcostwie. Nie obejmują one też swoim zasięgiem wielu obszarów tematycznie ważnych. Daje to więc pedagogice rodziny szerokie pole badawcze, a wręcz możliwość pionierskich działań naukowych,

a co ważniejsze - także praktycznych⁸. Termin „ojcostwo” można rozpatrywać z wielu perspektyw m.in.: prawnej, biologicznej, symbolicznej, teologicznej, społecznej, a także obyczajowej i innych. W niniejszym artykule będzie ono traktowane w wymiarze symbolicznym, jako swoista wartość.

Dynamika przemian dokonujących się we współczesnym świecie, szczególnie w sferze życia rodzinnego, skłoniła ludzi nauki do zainteresowania się tematyką ojcostwa, które zwłaszcza w społeczeństwach zachodnich dotknięte zostało głębokim kryzysem. Kryzys ten

częściowej negacji patriarchalnego postrzegania męskości i ojcostwa, sprowadzającego mężczyznę do bycia głową rodziny, jej głównym żywicielem, który posiada władzę i dba o jej materialne bezpieczeństwo. Dodajmy tu jednak, że również w częściowej opozycji do tradycyjnego modelu ojcostwa, sformułowane zostaje przez Reawyn W. Connell pojęcie „męskość hegemoniczna”, które mężczyznę ukazuje jako twardego, agresywnego, nastawionego na rywalizację, tak zwanego „macho”. Krytyka tradycyjnego paradygmatu męskości (zarówno w ujęciu patriarchalnym jak i w postaci „macho”) jako „jedynie słusznego” przyczyniło się do powstania wielu głosów mówiących o kryzysie męskości, a w dalszej konsekwencji także o kryzysie ojcostwa. Zob. więcej: M. Fuszara (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Warszawa 2008; K. Piątek, *Nowy wymiar ojcostwa jako nowy wymiar męskości*, [w:] K. Piątek (red.), *Męskość (nie)męska. Współczesny mężczyzna w zmieniającej się rzeczywistości społecznej*, Bielsko-Biała 2007; B. Budrowska, *Tacierzyństwo czyli nowy wzór ojcostwa*, [w:] *Kultura i Społeczeństwo*, 3(2008), s. 123–151; P. Kubicki, *Przemiany ojcostwa we współczesnej Polsce*, [w:] M. Sikorska (red.), *Być rodzicem we współczesnej Polsce. Nowe wzory w konfrontacji z rzeczywistością*, Warszawa 2009; M. Sikorska, *Nowa matka, nowy ojciec, nowe dziecko. O nowym układzie sił w polskich rodzinach*, Warszawa 2009; A. Grygiel, *Nowy model ojcostwa*, [w:] M. Dąbrowska, A. Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*, Lublin 2010; K. Dzwonkowska-Godula, *Publiczny dyskurs o współczesnym ojcostwie w Polsce*, [w:] K. Wojnicka, K. Ciaputy (red.), *Karuzela z mężczyznami. Problematyka męskości w polskich badaniach społecznych*, Kraków 2011, s. 113–136; R. W. Connell, *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*, California 1987, za: H. Bradley, *Płeć*, tłum. E. Chomicka, Warszawa 2008; K. Mróz-Tomasiak, *Obraz ojcostwa w świetle poszukiwań teoretyczno-empirycznych*, https://pedagogium.pl/dokumenty/wydawnictwo/kwart/2013/3/Mroz_Tomasiak.pdf, dostęp: 10.10.2014; K. Mytkowska, *Portret ojca w literaturze polskiej XX wieku*, [w:] *Ojcostwo: powołanie czy zadanie?*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2013, s. 445–461.

⁷ M. Wilk, *Wpływ mediów na postawy ojcowskie: sprawozdanie z Kongresu „O godność ojcostwa”*, „Wychowawca” 2(2000), s. 20-21; K. Arcimowicz, *Obraz ojca w polskich mediach*, „Niebieska Linia” 1(2004), s. 9–12.

⁸ Z. Dąbrowska, *Z badań nad współczesnym ojcostwem w Polsce*, [w:] *Współczesna rodzina polska – jej stan i perspektywy*, red. H. Cudak, H. Marzec, t. I, Mysłowice 2005, s. 121; K. Mróz-Tomasiak, *Obraz ojcostwa...*, dz. cyt.

osiągnął na tyle niepokojące rozmiary, że współczesnej cywilizacji zaczęto nadawać niechlubne dla mężczyzn miano „cywilizacji bez ojców”. To sformułowanie stało się głośnie szczególnie po roku 1963, w którym to wydana została publikacja niemieckiego psychologa A. Mitscherlicha⁹, sugerująca już w samym tytule (*Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft – Na drodze ku bezojcowskiemu społeczeństwu*), że mamy do czynienia z postępującym procesem zanikania znaczenia ojcostwa w społeczeństwie¹⁰. W związku z tym jako cel niniejszego artykułu stawiam pytanie o zasadność rozpowszechniającej się tezy o kryzysie ojcostwa.

1. DAR OJCOSTWA

Dar ojcostwa jest ściśle związany z macierzyństwem, ponieważ rodzi się ze wzajemnej miłości współmałżonków. Poczęte dziecko przenosi miłość rodziców w wymiar nieskończony. Mężczyzna poprzez zjednoczenie seksualne staje się współpracownikiem Boga w dziele stwórczym, dlatego spoczywa na nim ogromna odpowiedzialność za płodność kobiety. Naturalną drogą realizacji powołania do ojcostwa jest akt małżeński, podczas którego może dojść do zapłodnienia żeńskiej komórki jajo-

wej. Udział ojca w zapłodnieniu kobiety jest w pewnym sensie bierny, ponieważ powierza on swoje komórki odpowiedzialne za zapłodnienie kobiecie, sam pozostając z punktu widzenia fizjologii niezmieniony, bowiem jego organizm nie ponosi żadnych skutków biologicznych. Płodność kobiety jest cykliczna, dlatego od mężczyzny wymaga się odpowiedzialnego ojcostwa, które polega przede wszystkim, jeśli okaże się to konieczne, na opanowaniu własnych skłonności seksualnych w czasie okresów płodnych kobiety. W tym czasie małżonkowie winni w inny sposób okazywać sobie wzajemną miłość poprzez czułość, dotyk, pocałunek czy rozmowę. W tej delikatnej kwestii potrzebny jest dialog małżeński, by dziecko było decyzją obojga małżonków – przyjęte z radością, chciane i oczekiwane. Dlatego także mężczyzna winien zaznajomić się z metodami naturalnego planowania rodziny, by potrafił wspierać swoją żonę¹¹.

Źródłem teologii ojcostwa jest prawda wiary mówiąca, że Bóg jest Ojcem Jezusa Chrystusa i wszystkich ludzi¹². Pomijając różnice ontologiczne, trzeba stwierdzić, że Ojcostwo Boga jest źródłem i prawozorem wszelkiego ojcostwa na ziemi¹³. Podobieństwo do Boga¹⁴

⁹ A. Mitscherlich, *Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft. Ideen zur Sozialpsychologie*, Weinheim 1963.

¹⁰ S. Baran, *Ojcostwo w dobie przemian*, www.libenter.pl/fragmenty/38.pdf, dostęp: 04.11.2014.

¹¹ J. Szyran, *Męskość – ojcostwo*, <http://mateusz.pl/mt/jsz/07.htm>, dostęp: 17.11.2014.

¹² Por. Mt 7,21; Mt 5,45

¹³ Por. Ef 3,14-15

¹⁴ „Objawienie biblijne pomaga [...] przewyciężyć [...] trudności, mówiąc o Bogu, który ukazuje nam, co to znaczy być naprawdę „ojcem”. Szczególnie Ewangelia objawia nam to oblicze Boga jako Ojca, który kocha, tak bardzo, że daje swego Syna, aby zbawić ludzkość. Odniesienie do postaci ojca pomaga nam więc zrozumieć coś z miłości Boga, która pozostaje jednakże nieskończenie większa, bardziej wierna, totalna, niż jakiegokolwiek miłość ludzka. Aby ukazać uczniom oblicze Ojca Jezus mówi: „Gdy którego z was syn prosi o chleb, czy jest taki, który poda mu kamień? Albo gdy prosi o rybę, czy poda mu węża? Jeśli więc wy, choć źli jesteście, umiecie dawać dobre dary

wskazuje mężczyźnie sposób realizacji ojcowskiego powołania¹⁵.

2. WSPÓŁCZESNE OJCOSTWO

Dzisiejsi ojcowie są aktywni i zaangażowani¹⁶. Zajmują się wychowywaniem swoich potomków tak samo jak kobiety. Biorą udział w zajęciach szkoły rodzenia, często uczestniczą w porodzie rodzinnym, a potem bez obaw pielęgnują dziecko. Coraz lepiej radzą sobie z pociechami i – co najważniejsze – doceniają czas spędzony razem. Nie traktują tego jako obowiązku, ale raczej jako przyjemność¹⁷. Aktywne uczestnictwo ojca w wychowaniu przynosi pozytywne efekty nie tylko im samym, ale także (lub przede wszystkim) ich dzieciom, które są bardziej samodzielne i niezależne, bowiem ojcowie pozwalają im bardziej się wykazywać i nie obawiają się tego, że dziecko zrobi

sobie krzywdę. Dzieci te są bardziej twórcze i w przyszłości często wybierają takie zawody, w których muszą się wykazać i jednocześnie mogą się rozwijać. Nie boją się także podejmować nowych zadań.

Współczesny ojciec¹⁸ nie jest już ograniczony do bycia obrońcą i żywicielem rodziny, tak jak to było w tradycyjnym modelu rodziny opartym na wyraźnym podziale ról¹⁹. Model²⁰ współczesny różni się od wcześniejszego wzoru ojca pod względem obecności podczas narodzin dziecka, zaangażowania w opiekę nad niemowlęciem, nie tylko wtedy, gdy dziecko jest starsze. Ojciec uczestniczy w codziennej opiece nad dzieckiem, nie tylko bawi się z nim, ale bierze też udział w rutynowych czynnościach pielęgnacyjnych²¹.

Współczesne ojcostwo ulega zmianom²². Przemiany i modyfikacje pozwalają na zy-

swoim dzieciom, o ileż bardziej Ojciec wasz, który jest w niebie, da to, co dobre, tym, którzy Go proszą” (Mt 7,9 – 11; por. Łk 11, 11 - 13). Bóg jest naszym Ojcem, ponieważ pobłogosławił nas i wybrał przed założeniem świata (Ef 1, 3-6), uczynił nas naprawdę swoimi dziećmi w Jezusie (por. 1 J 3,1). A jako Ojciec, Bóg z miłością towarzyszy naszemu życiu, obdarzając nas swoim Słowem, swoim nauczaniem, łaską, swoim Duchem”. *Przemówienie Benedykta XVI, 30.01.2013*, Watykan, <http://www.idziemy.pl/kosciol/papiez-wszechmoc-boga-naznaczona-jest-milujaca-ojcowska-wolnoscia/1/>, dostęp: 17.11.2014.

¹⁵ Ojcostwo Boga, które odkrywa przed nami Jezus, może być więc wzorcem dla naszego ludzkiego przeżywania bycia ojcem. Ważnym jest to, że ojcostwo Boga wobec Syna realizuje się w działaniu. Nie jest statyczne, ale dynamiczne. Warto o tym pamiętać i od początku wkładać sobie w serce słowa: Ojciec kocha Syna i pokazuje mu wszystko, co czyni. A. Prozorowski, *Bóg Ojciec*, <http://www.katolik.pl/bog-ojciec,23353,416,cz.html?s=1>, dostęp: 17.11.2014.

¹⁶ J. Zimny, *Ojcostwo we współczesnej rodzinie*, „Pedagogia Ojcostwa” 6(1/2013), s. 48–73.

¹⁷ S. Sosnowska, *Współczesne ojcostwo*, http://dojrzaalakobieta.pl/rodzina/nasze_dzieciaki/wspolczesne_ojcostwo.html, dostęp: 04.11.2014.

¹⁸ A. Jankowska, *Ojcostwo końca wieku*, „Forum Oświatowe” 1(2000), s. 103–134.

¹⁹ Zob. więcej: W. Kądziołka, *Historia i literatura o rodzinie*, Kraków 2013.

²⁰ T. Sosnowski, *Modele ojcostwa w programach telewizyjnych*, „Edukacja Medialna” 3(2002), s. 19–23.

²¹ D. Wernio, *Współczesne ojcostwo - „tacierzyństwo”*, <http://www.edurada.pl/artykuly/wspolczesne-ojcostwo-tacierzynstwo/>, dostęp: 05.11.2014.

²² K. Arcimowicz, *Współcześni mężczyźni - przegląd badań*, „Problemy Rodziny” 2(1998), s. 3–13; S. Baran, *O nową koncepcję ojcostwa*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 9(2001), s. 49–54; Z. Dąbrowska, *Różne oblicza ojcostwa*, „Małżeństwo i Rodzina” 1(2004), s. 12–19; M. Janukowicz, *Czy współczesne ojcostwo, to ojcostwo nieobecne?*, „Małżeństwo i Rodzina” 1(2002), s. 43–47.

skiwanie przez ojcostwo nowych wymiarów. Ojcostwo ekonomiczno-opiekuńcze przekształca się w ekspresyjno-wychowawcze. W trakcie tej transformacji wymaga ono wsparcia i dowartościowania²³.

Wychowawcza rola ojca²⁴ w rodzinie jest często niedoceniana przez kobiety, społeczeństwo, jak i przez samych mężczyzn²⁵. Rolę ojcowską lepiej wypełniają mężczyźni dojrzały, którzy osiągnęli wiek powyżej lat 25. Mają oni większą swobodę porozumiewania się z dziećmi, szanują ich prawa, wpływają na przyspieszony rozwój dziecka. Młodszy ojcowie od wspomnianych, są bardziej surowi i gniewni wobec potomków. Również częściej unikają z nimi rozmów.

A. Pluta²⁶ podkreśla wpływ ojców na rozwój moralny dzieci:

- jednoczesna czułość i niewielka surowość ojca wpływa na opór wobec pokus (na przykład pokusy kradzieży cukierka);
- postawa opiekuńcza oraz czas poświęcony dziecku przez ojca decyduje o stopniu wrażliwości dziecka na potrzeby innych ludzi;
- identyfikacja chłopca z ojcem sprzyja internalizacji przez dziecko norm moralnych oraz poczuciu winy w przypadku przekraczania ich;
- ojciec stosujący kary fizyczne i psychiczne powoduje u chłopców i dziewcząt pozorne przyswojenie norm mo-

ralnych. Nie zauważa się u nich jednak poczucia winy z powodu naruszania wspomnianych norm;

- ojciec surowy i nadmiernie kontrolujący spowalnia i często wypacza rozwój moralny synów²⁷.

Należy zaznaczyć, iż rola ojca w wychowaniu córki i syna jest odmienna²⁸. Dla dziewczynki to pierwszy mężczyzna, który pojawia się na jej drodze. Dzięki kontaktowi z nim uczy się budować przyszłe relacje z płcią przeciwną i kształtuje samoocenę. To ojciec jest lustrem, w którym się przegląda, to jego prosi o radę, cieszy się z jego komplementów, smuci z nagan; to u niego szuka odpowiedzi na pytanie o to, jak zbudowany jest świat. Mężczyzna musi mądrze pokierować procesem budowania więzi z córką. Ciągłe powtarzanie jej, że jest najpiękniejsza i najmądrzejsza z pewnością nie wyjdzie dziewczynce na dobre. O wiele lepiej stawiać przed nią małe wyzwania, chwalić za sukcesy, a w przypadku porażek uczyć, jak sobie z nimi radzić. Dzięki temu wychowa młodą, pewną siebie damę o silnym poczuciu własnej wartości, świadomą jednak swoich ograniczeń²⁹.

Chłopiec natomiast dąży do tego, by we wszystkim naśladować tatę. Wie, że jest on źródłem siły i męskości, których dziecku jeszcze brakuje. Syn podziwia ojca i robi wszystko, by zasłużyć na jego uwagę i szacunek. To niebezpieczny moment,

²³ W. Piestrzyński, *Wybrane korelaty jakości ojcostwa w społeczeństwie zjednoczonej Europy*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych”, II(2010), s. 131.

²⁴ J. Lach, *Rola ojca w rodzinie*, „Edukacja i Dialog” 10(1998), s. 50–54; K. Sępowicz-Buczko, *Wychowawcza rola ojca w rodzinie*, „Małżeństwo i Rodzina” 2(2004), s. 29–32.

²⁵ A. Pluta, *Wychowawcza rola ojca we współczesnej rodzinie*, „Problemy Rodziny”, 5(1980), s. 7–11.

²⁶ Tamże.

²⁷ W. Piestrzyński, *Wybrane korelaty jakości ojcostwa...*, dz. cyt., s. 132.

²⁸ Zob. więcej: W. Kądziołka, *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Kraków 2012, s. 87, 194–197, 333–337,

²⁹ <http://tescolovesbaby.pl/rola-ojca-w-procesie-wychowawczym/>, dostęp: 17.11.2014.

w którym mądry rodzic musi zachować czujność, bowiem trzeba pokazać dziecku, czym jest odwaga i walka, ale także nauczyć je, jak wyrażać emocje i o nich rozmawiać. Starajmy się nie mówić, że chłopcu nie wypada płakać i otwarcie mówić o swoich problemach. Taka postawa może utrudnić mu nawiązanie dobrych relacji z ludźmi. Wielu ojców uważa, że przytulanie i głaskanie dzieci jest niemęskie – podkreśla psycholog Małgorzata Stoch³⁰ i dodaje, że to częsty błąd wychowawczy. Ojcowie nie okazują dzieciom czułości i unikają bliskości z nimi. Do tego za rzadko je chwala i nie mówią im o swoich uczuciach.

3. ROLA OJCA W RODZINIE

W rodzinie obok matki zasadniczą rolę spełnia ojciec. Jest on nazywany niejednokrotnie „głową rodziny”, ponieważ posiada szczególny autorytet przedstawiciela Boga – Ojca Niebieskiego, „od którego pochodzi wszelkie ojcostwo na niebie i na ziemi”. Ojciec rodziny tylko wtedy będzie naprawdę mocny i pewny w pełnieniu swej roli, jeśli będzie mocno „zakotwiczony” w ojcostwie samego Boga. Upadek ojcostwa, zanik autorytetu ojca rodziny³¹, zaczyna się przede wszystkim od zerwania kontaktu z Ojcem z niebios³².

Rola ojca w rodzinie polega na wnoszeniu w życie dziecka autorytetu, bezpieczeństwa i stabilności. W wielu rodzinach to właśnie ojciec zajmuje się pracą i zapewnianiem bytu materialnego dla rodziny. Nie sposób więc zaprzeczyć, jak ważna staje się jego rola. W procesie wychowywania dzieci, ojciec staje się wzorem i przekazuje zasady i prawdy moralne,

które są ważne w życiu. Przekazuje męskie cechy i wartości. Dlatego synowie mogą się z nim łatwo identyfikować. Miłość matki jest bezwarunkowa, natomiast miłość ojca jest bardziej wymagająca, trzeba sobie w pewnym sensie na nią zasłużyć. Oznacza to, że ojciec staje się bardziej wymagający wobec dzieci, ucząc ich tym samym lepszemu radzenia sobie w życiu³³.

Ojciec jest tą osobą, która wychodzi dziecku naprzeciw nawet wtedy, gdy w swoich działaniach wykazuje cechy macierzyńskie - jest np. opiekuńczy, czuły, miłujący, troskliwy, przywiązany do dziecka - zachowuje się inaczej, po męsku, w sposób komplementarny do matki. Wzajemne uzupełnianie się rodziców w pełnieniu sobie właściwych funkcji służy dobru dziecka. Otrzymuje ono bowiem kompletne bodźce będąc niejako zawieszona pomiędzy obiema znaczącymi dla niego osobami.

Należy zaznaczyć, że mówiąc o roli ojca w rozwoju dziecka zakładamy, że dziecko znajduje się równocześnie w polu oddziaływań matki. Matka jest bowiem swoistym katalizatorem oddziaływań ojca na dziecko. Toteż dziecko, mając poczucie bezpieczeństwa płynące od matki, chętnie poddaje się wpływowi ojca. Skomplikowany proces wychowania dzieci jest z góry skazany na niepowodzenie, jeżeli dzieci są pozbawione wpływu wychowawczego ojca. Matka - z uwagi na uwarunkowania psychiczne - ma inne zadania³⁴, ona dziecko ochrania, otacza troską, ojciec zaś powinien wnieść w życie dziecka pierwiastek stabilizacji. Rolę ojca można ujmować zamiennie z jego funkcją, a nawet sposobem jego zachowania czy postępowania. Do podstawowych funkcji ojca należą funkcje opiekuńcze, regulacyjne (np. egzekwowa-

³⁰ Tamże.

³¹ W. Póltawska, *Ojcostwo - los czy wybór?*, „Wychowawca” 5(2000), s. 6–9.

³² M. Wolicki, *Wychowanie do wartości*, Wrocław 1999, s. 20.

³³ A. Obrzut, *Rola ojca...*, dz. cyt.

³⁴ J. Zimny, *Ojcostwo jako zadanie*, „Pedagogia Ojcostwa” 8(1/2014), s. 24–44.

nie, autorytet i źródło zasad), zabawowe. Określone zaś aspekty wymienionych funkcji i specyficzne kształtowanie dziecka tworzą funkcję wychowawczą ojca³⁵.

Ojciec ma do spełnienia w rozwoju dziecka specyficzną, niezwykle ważną i trudną funkcję. W żadnym przypadku nie zastąpi ojca nawet najlepsza matka, ale także rola ojca nie może polegać na zastąpieniu matki. Skomplikowany proces wychowania dzieci jest z góry skazany na niepowodzenie, jeżeli dzieci pozbawione są wpływu wychowawczego ojca. Ojciec ma za zadanie wnieść w życie dziecka pierwiastek stabilizacji wewnętrznej, koniecznej dla prawidłowego rozwoju. Autorytet ojca zależy od jego postawy i zaangażowania w rolę wychowawczą. Ojciec staje się autorytetem wtedy, gdy jest obecny i kiedy jest wzorem³⁶.

Jak można zauważyć, rola ojca w rodzinie jest bardzo złożona i obejmuje wiele czynników³⁷. Ważne są relacje, jakie łączą go z dziećmi. Jeżeli są pozytywne wspiera to ich rozwój. Jeżeli negatywne zaburza to przystosowanie społeczne i wprowadza szereg problemów. Ważne jest, aby doceniać rolę ojca i nie bagatelizować jego wpływu na rozwój dzieci³⁸.

4. RODZAJE OJCOSTWA

Z. Dąbrowska³⁹ pisze o różnych obliczach ojcostwa. Wymienia aż 30 rodzajów ojcostwa. Część z nich można zakwalifikować do grupy ojcostwa pozytywnego, inne do grupy ojcostwa negatywnego, jeszcze inne do ojcostwa nieszczęśliwego i wreszcie są

takie, które trudno zakwalifikować do jakiegokolwiek z wymienionych grup.

Do pierwszej grupy (pozytywnego ojcostwa) wydaje się, że można zaliczyć:

1. Ojcostwo świadome (dziecko jest oczekiwane z wielką radością).
2. Ojcostwo prenatalne – radosne (ojciec akceptuje i kocha dziecko już w okresie prenatalnym).
3. Ojcostwo upragnione (ojcostwo na przykład osoby niepełnosprawnej fizycznie).
4. Ojcostwo długotrwałe (ojcostwo realizowane przez mężczyznę, który ma dorosłe dzieci a nawet jest już dziadkiem).

Do grupy ojcostwa negatywnego zaliczamy:

1. Ojcostwo nieobecne⁴⁰ (dziecko cierpi z powodu braku kontaktu z ojcem).
2. Ojcostwo bezradne (ojciec pomimo, że chce wypełniać prawidłowo swoją rolę, wypełnia ją z przyczyn nie do końca zależnych od siebie w sposób niekorzystny dla dziecka).
3. Ojcostwo bezrobotne (ojciec nie potrafi zabezpieczyć swoim dzieciom podstawowych potrzeb materialnych).
4. Ojcostwo biseksualne (ojciec żyje w rodzinie, ale ma również na zewnątrz rodziny partnera homoseksualnego, co wypacza jego postawy wobec dzieci, szczególnie postawy wobec synów).
5. Ojcostwo toksyczne (ojciec wpływa toksycznie na kondycję psychiczną dziecka).
6. Ojcostwo patologiczne (ojcostwo kazirodzkie, dzieci służą do zaspokajania po-

³⁵ http://www.byctata.pl/rola_ojca_w_wychowaniu_dziecka.html, dostęp: 17.11.2014.

³⁶ W. Półtawska, *Płciowość jako dar i zadanie*, [w:] *Oblicza ojcostwa*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2001, s. 235.

³⁷ J. Zimny, *Ojcostwo wyzwaniem przyszłości*, „Pedagogia Ojcostwa” 7(2/2013), s. 28–40.

³⁸ A. Obrzut, *Rola ojca w rodzinie*, <http://www.psychorada.pl/news,rola-ojca-w-rodzinie.html>, dostęp: 17.11.2014.

³⁹ Z. Dąbrowska, *Różne oblicza ojcostwa...*, dz. cyt., s. 13–19.

⁴⁰ Por. J. Kostyła, *Tata na etacie: czym grozi brak ojca?*, „Wprost” 26(1999), s. 56–59.

trzeby seksualnej ojca oraz potrzeby kanalizacji jego zachowań agresywnych).

Grupę ojcostwa nieszczęśliwego tworzą:

1. Ojcostwo sporne lub zaprzeczone (to ojcostwo ustalane przez sąd).
2. Ojcostwo ograniczone (decyzją sądu lub stanem zdrowia).
3. Ojcostwo wymuszone (kobieta chce mieć potomstwo wbrew woli partnera i dlatego odbywa z nim stosunek płciowy, zapewniając go, że nie dojdzie do zapłodnienia).
4. Ojcostwo niespełnione (jest wynikiem jego niepłodności, żony albo obojga małżonków).
5. Ojcostwo anonimowe (ojciec oddał część siebie do banku nasienia męskiego i nigdy nie pozna swojego dziecka).
6. Ojcostwo wstydlive (ojciec ma już inne dzieci, które pochodzą ze stałego związku i którego teraz nie chce utracić. Bywa, że sam jest niezależny, ale nie chce rozbić rodziny kobiecie, z którą ma dziecko).
7. Ojcostwo dyskryminowane (po rozwodzie matka utrudnia lub uniemożliwia ojcu kontaktowanie się z dziećmi, pomimo, że on i dzieci bardzo tego pragną).
8. Ojcostwo wojujące (to ojcowie dyskryminowani przez matki, którzy zdecydowali się walczyć o swoje prawa).

PODSUMOWANIE

Ojcostwo⁴¹ to największe wyzwanie, jakiego podejmuje się mężczyzna, to „dyscyplina długodystansowa”, której efektem jest wychowanie jednostki wartościowej i silnej. Aby jednak proces ten przebiegał we właściwym kierunku, ojciec powinien być

nie tylko wychowawcą, ale przede wszystkim przyjacielem dziecka⁴². Powinien należycie wyśrodkować swoje wymagania, aby pobudzać dziecko do rozwoju, jednocześnie obdarzając je należytą troską⁴³. Dzieci do rozwoju potrzebują ojca pewnego siebie, który cieszy się z kontaktu z dzieckiem, z wrażliwością reaguje na dziecko, stawia granice, jest konsekwentny a także zachęca dziecko do działania, wskazuje mu odpowiedni kierunek oraz jest blisko, szczególnie kiedy dziecko potrzebuje pomocy⁴⁴.

Na zakończenie rozważań o ojcostwie pragnę przytoczyć słowa Claudio Rise⁴⁵, które stanowią kwintesencję podejmowanej przeze mnie problematyki: „Bez znaczącej ojcowskiej obecności żyjący organizm słabnie i traci zainteresowanie życiem. Całe człowieczeństwo przyjmuje określoną formę i nabywa dynamizmu pod znakiem ojca, który daje mu życie. Podobnie zresztą otrzymuje spokój i uczuciowe bezpieczeństwo w pozytywnym doświadczeniu matki, które je przygarnia”.

STRESZCZENIE

Niniejszy artykuł podejmuje problematykę współczesnego ojcostwa. Traktuje o wyzwaniach, jakie stoją przed młodymi ojcami, ich problemach i niebezpieczeństwach. Autor rozpoczyna rozważania od daru ojcostwa – świadomego planowania rodziny, współdecydowaniu o poczęciu dziecka. Następnie rozważania kieruje ku współczesnemu ojcostwu, co łączy bezpośrednio z rolą ojca w rodzinie. Prezentuje także różne rodzaje/modele ojcostwa, z którymi spotykamy się w XXI wieku.

⁴¹ B. Lipiec, *Ojcostwo*, „Wychowawca” 6(2004), s. 14–15.

⁴² J. Zimny, *Obraz ojcostwa na współczesne czasy*, „Pedagogia Ojcostwa” 1(1/2010), s. 86–101.

⁴³ J. Zimny, *Oddziaływanie wychowawcze ojca w procesie wychowania dziecka w wieku przedszkolnym*, „Pedagogia Ojcostwa” 5(2/2012), s. 52–79.

⁴⁴ D. Wernio, *Współczesne ojcostwo - „tacierzyństwo”...*, dz. cyt.

⁴⁵ C. Rise, *Ojciec niezgoda na nieobecność*, Kielce, 2005, s. 9.

Słowa kluczowe: ojcostwo, wychowanie, rodzicielstwo

SUMMARY

I take the problems of modern fatherhood in this article. The article discusses the challenges faced by young fathers, their problems and dangers. It begins consideration of the gift of fatherhood - conscious family planning, the determinate of conceiving a child. Then he considerations headed towards of contemporary fatherhood, which he combines with the role of the father in the family. He also presents various types/models of the father, with whom we meet in the twenty-first century.

Keywords: fatherhood, education, parenting

BIBLIOGRAFIA

- Arcimowicz K., *Obraz ojca w polskich mediach*, „Niebieska Linia” 1(2004).
- Arcimowicz K., *Współcześni mężczyźni - przegląd badań*, „Problemy Rodziny” 2(1998).
- Augustyn J., *Przykazania dojrzałego ojcostwa*, <http://adonai.pl/rodzina/?id=3>, dostęp: 13.11.2014.
- Baran S., *O nową koncepcję ojcostwa*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 9(2001).
- Baran S., *Ojcostwo w dobie przemian*, www.libenter.pl/fragmenty/38.pdf, dostęp 04.11.2014.
- Bradley H., *Płeć*, tłum. E. Chomicka, Warszawa 2008.
- Budrowska B., *Tacierzyństwo czyli nowy wzór ojcostwa*, [w:] Kultura i Społeczeństwo, 3(2008).
- Connell R. W., *Gender and Power. Society, the Person and Sexual Politics*, California 1987.
- Dąbrowska Z., *Ojcostwo jako wartość: studium empiryczne*, „Małżeństwo i Rodzina” 4(2003).
- Dąbrowska Z., *Różne oblicza ojcostwa*, „Małżeństwo i Rodzina” 1(2004).
- Dąbrowska Z., *Z badań nas współczesnym ojcostwem w Polsce*, [w:] *Współczesna rodzina polska – jej stan i perspektywy*, red. H. Cudak, H. Marzec, t. I, Mysłowice 2005.
- Dzwonkowska-Godula K., *Publiczny dyskurs o współczesnym ojcostwie w Polsce*, [w:] K. Wojnicka, K. Ciaputy (red.), *Karuzela z mężczyznami. Problematyka męskości w polskich badaniach społecznych*, Kraków 2011.
- Fuszara M. (red.), *Nowi mężczyźni? Zmieniające się modele męskości we współczesnej Polsce*, Warszawa 2008.
- Grygiel A., *Nowy model ojcostwa*, [w:] M. Dąbrowska, A. Radomski (red.), *Męskość jako kategoria kulturowa. Praktyki męskości*, Lublin 2010.
- <http://tescolovesbaby.pl/rola-ojca-w-procesie-wychowawczym/>, dostęp: 17.11.2014.
- http://www.byctata.pl/rola_ojca_w_wychowaniu_dziecka.html, dostęp: 17.11.2014.
- Jankowska A., *Ojcostwo końca wieku*, „Forum Oświatowe” 1(2000).
- Janukowicz M., *Czy współczesne ojcostwo, to ojcostwo nieobecne?*, „Małżeństwo i Rodzina” 1(2002).
- Kądziółka W., *Dialog źródłem wychowania w rodzinie*, Kraków 2012.
- Kądziółka W., *Historia i literatura o rodzinie*, Kraków 2013.
- Kostyła J., *Tata na etacie: czym grozi brak ojca?*, „Wprost” 26(1999).
- Kubicki P., *Przemiany ojcostwa we współczesnej Polsce*, [w:] M. Sikorska (red.), *Być rodzicem we współczesnej Polsce. Nowe wzory w konfrontacji z rzeczywistością*, Warszawa 2009.
- Lach J., *Rola ojca w rodzinie*, „Edukacja i Dialog” 10(1998).
- Lipiec B., *Ojcostwo*, „Wychowawca” 6(2004).

Mitscherlich A., *Auf dem Weg zur vaterlosen Gesellschaft. Ideen zur Sozialpsychologie*, Weinheim 1963.

Mróz-Tomasiak K., *Obraz ojcostwa w świetle poszukiwań teoretyczno-empirycznych*, https://pedagogium.pl/dokumenty/wydawnictwo/kwart/2013/3/Mroz_Tomasiak.pdf, dostęp: 10.10.2014.

Mytkowska K., *Portret ojca w literaturze polskiej XX wieku*, [w:] *Ojcostwo: powołanie czy zadanie?*, red. J. Zimny, Stalowa Wola 2013.

Obrzut A., *Rola ojca w rodzinie*, <http://www.psychorada.pl/news.rola-ojca-w-rodzinie.html>, dostęp: 17.11.2014.

Piątek K., *Nowy wymiar ojcostwa jako nowy wymiar męskości*, [w:] K. Piątek (red.), *Męskość (nie)męska. Współczesny mężczyzna w zmieniającej się rzeczywistości społecznej*, Bielsko-Biała 2007.

Piastrzyński W., *Wybrane korelaty jakości ojcostwa w społeczeństwie zjednoczonej Europy*, „Colloquium Wydziału Nauk Humanistycznych i Społecznych”, II(2010), s. 132.

Pluta A., *Wychowawcza rola ojca we współczesnej rodzinie*, „Problemy Rodziny”, 5(1980).

Póltawska W., *Ojcostwo - los czy wybór?*, „Wychowawca” 5(2000).

Póltawska W., *Płciowość jako dar i zadanie*, [w:] *Oblicza ojcostwa*, red. D. Koronas-Biela, Lublin 2001.

Prozorowski A., *Bóg Ojciec*, <http://www.katolik.pl/bog-ojciec,23353,416,cz.html?s=1>, dostęp: 17.11.2014.

Przemówienie Benedykta XVI, 30.01.2013, Watykan, <http://www.idziemy.pl/kosciol/papiez-wszechmoc-boga-naznaczona-jest-milujaca-ojcowska-wolnoscia/1/>, dostęp: 17.11.2014.

Rekolekcje wielkopostne wygłoszone w krakowskiej Beczce w 2008, <http://biblia.wiara.pl/doc/1085977.Konferencje-Wielkopostne>, dostęp: 17.11.2014.

Rise C., *Ojciec niezgoda na nieobecność*, Kielce, 2005.

Sępowicz-Buczko K., *Wychowawcza rola ojca w rodzinie*, „Małżeństwo i Rodzina” 2(2004).

Sikorska M., *Nowa matka, nowy ojciec, nowe dziecko. O nowym układzie sił w polskich rodzinach*, Warszawa 2009.

Sosnowska S., *Współczesne ojcostwo*, http://dojrzaalakobieta.pl/rodzina/nasze-dzieciaki/wspolczesne_ojcostwo.html, dostęp: 04.11.2014.

Sosnowski T., *Modele ojcostwa w programach telewizyjnych*, „Edukacja Medialna” 3(2002).

Szyran J., *Męskość – ojcostwo*, <http://mateusz.pl/mt/jsz/07.htm>, dostęp: 17.11.2014.

Wernio D., *Współczesne ojcostwo - „macierzyństwo”*, <http://www.primopsyche.pl/wspolczesne-ojcostwo-tacierzynstwo-1>, dostęp: 10.11.2014.

Wernio D., *Współczesne ojcostwo - „tacierzyństwo”*, <http://www.edurada.pl/artykuly/wspolczesne-ojcostwo-tacierzynstwo/>, dostęp: 05.11.2014.

Wilk M., *Wpływ mediów na postawy ojcowskie: sprawozdanie z Kongresu „O godność ojcostwa”*, „Wychowawca” 2(2000).

Włodowska Z., *O miłości ojcowskiej*, „Wychowanie na Co Dzień”, 1/2(1994).

Wolicki M., *Wychowanie do wartości*, Wrocław 1999.

Zimny J., *Oddziaływanie wychowawcze ojca w procesie wychowania dziecka w wieku przedszkolnym*, „Pedagogia Ojcostwa” 5(2/2012).

Zimny J., *Obraz ojcostwa na współczesne czasy*, „Pedagogia Ojcostwa” 1(1/2010).

Zimny J., *Ojcostwo jako zadanie*, „Pedagogia Ojcostwa” 8(1/2014).

Zimny J., *Ojcostwo we współczesnej rodzinie*, „Pedagogia Ojcostwa” 6(1/2013).

Zimny J., *Ojcostwo wyzwaniem przyszłości*, „Pedagogia Ojcostwa” 7(2/2013).